

Szakál Ernővel. A háborúban ugyancsak sérült Szent Orsolya-rendi templom helyreállítása is nehéz feladatot jelentett, itt is Szakál Ernő volt a munkatárs. Rosenstingl Antal ezekkel a munkákkal a műemlékvédelem bontakozó új szervezete felé is fordult, ennek később, 1956 után, rövid ideig első soproni vezetője volt.

1948-ban vállalkozását államosították, a többi soproni építővel együtt a Soproni Magasépítési Nemzeti Vállalatba olvasztották. Szakemberek hiányában a pártállam kénytelen volt a korábbi vállalkozókat megtartani, a vállalkozók pedig más munkalehetőség hiányában kénytelenek voltak ezt elfogadni, és immár alkalmazottként dolgozni a tőlük elvett készletekkel, szerszámokkal, állványanyaggal, gépekkel. Mindkét oldal fogcsikorgatása évekig érződött. Rosenstingl Antal volt az államosított vállalkozók között mint mérnök a legmagasabban képesített, és egyben a legnagyobb szakmai tudással is rendelkezett. Így ő lett az új állami vállalat műszaki osztályának a vezetője.

Rosenstingl Antal jeles műszaki gondolkodásmódját mi sem bizonyította élénkebben, mint az 1968-ban épített Sörházdombi kilátó. Itt 1939-ben az országos geodéziai felméréshez ácsolt gúlát építettek, amelyet a közönség kilátóként megkedvelt, de a háború megtépázta; anyagát végül is eltűzelték. Az új kilátó egy hasáb alakú magas szerkezet volt, amely azzal tudott a fák közé simulni, hogy nem a szokásos oldalsó támaszok rögzítették, hanem egy, a talajba betonozott tömbhöz volt acélsodronnyal lekötve. Kár, hogy a fából épített kilátótornyok általában rövid életűek – ezt is utolérte [211](#)a sors, amikor a környező fenyők már amúgy is túlnőtték. Egyszer azt mondta nekem, hogy az építész egyik legszebb feladata egy régi épület korszerűsítése. Ezen sokszor gondolkodtam, s úgy hiszem ez a megnyilatkozás sokat elárul Rosenstingl Antal egyéniségéből és lehetőségeiből: Sopronban erre nagy szükség volt és van. Egy korszerűtlenné vált épületet a fiatalabb nemzedék igényeihez igazítani valóban nemes feladat. Azt korszerű szerkezettel megmenteni pedig egyaránt műemlékvédelem és – sokszor bonyolult – építéstechnikai munka.

Széleskörű műveltséggel, alapos építéstechnikai szakismeretekkel felvértezett, csendes, mélyen vallásos katolikusnak, mindig határozott véleményt képviselő embernek ismertem meg. Felesége és fia nyugodt és biztos családi háttérrel jelentettek számára. A politikától távol tartotta magát, pártnak nem volt tagja. Száraz humora az építőipari kollégák összejövetelén mutatkozott meg. Mindenki tisztelte és szerette. Kerek harmincöt évvel ezelőtt, 1971. november 22-én, olyan csendesen távozott a soproni építészek köréből, mint amilyen szerényen élt addig közöttünk.

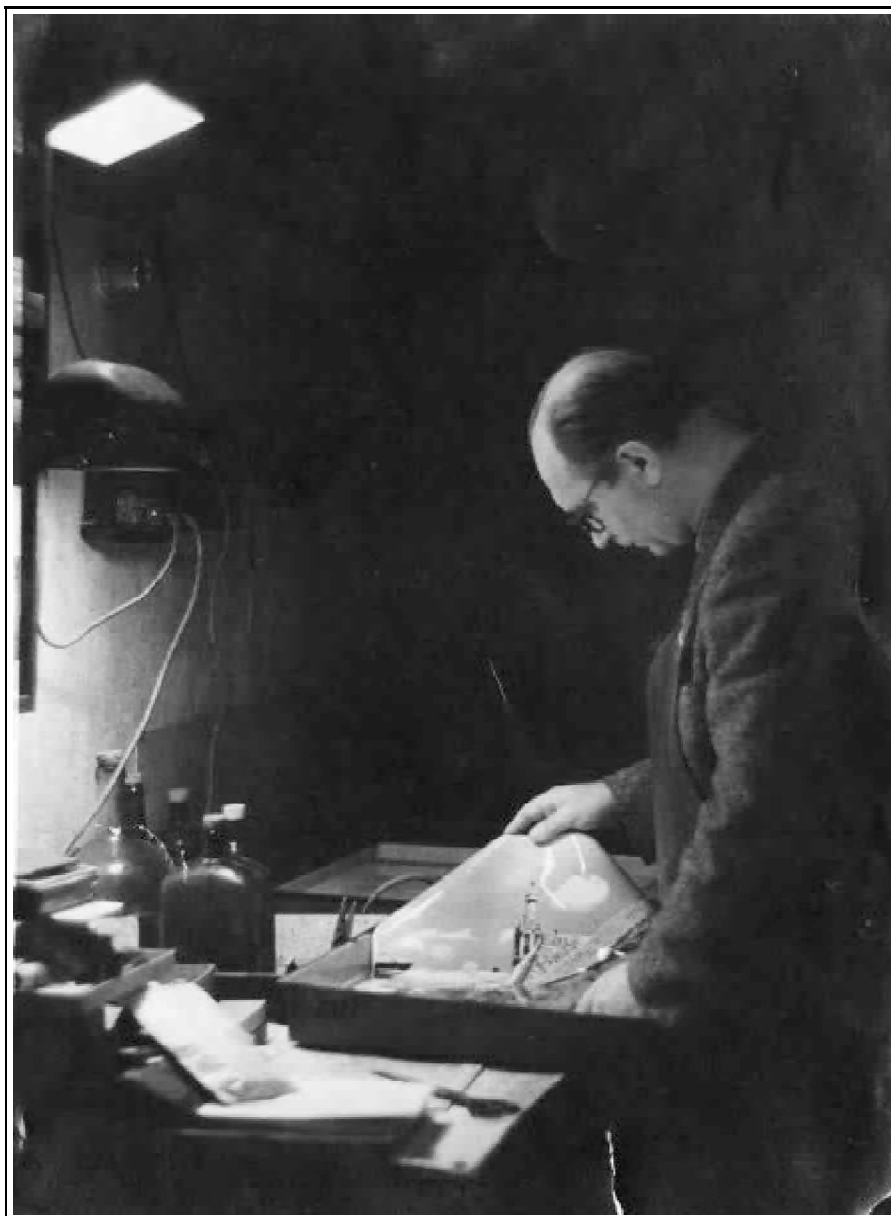
2006. LX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / 198SOPRONI ARCOK / Cs. Plank Ibolya: Diebold Károly (1896-1969) Kiállítás, HAP Galéria, 2005. január 31.*

**Cs. Plank Ibolya: Diebold Károly (1896-1969)
Kiállítás, HAP Galéria, 2005. január 31.^{*(298)}**

Előjáróban szeretném megköszönni a kiállítás házigazdájának, Winkler Barnabásnak azt a lehetőségét, hogy Budapesten először bemutatásra került egy olyan fényképanyag, amelynek szerzője már régen megérdemelte volna a hírverést, akár úgy, mint városfényképész, akár úgy, mint egy kvalitásos, sokat kísérletező fotográfus. Már a felkészülés során tapasztaltam, hogy Diebold Károly neve meglehetősen tisztán és ismerősen cseng mindazok körében, akik Sopron és környéke műemlékeivel foglalkoznak. Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy akik nem érdekeltek ezen a területen, azok viszont szinte semmit sem tudnak róla. Kiállítást is csak Sopronban rendeztek a képeiből: az elsőt 1956-ban, az utolsót 1994-ben. Mindez azt sugallja, hogy az ő működése elsősorban a soproniak számára nagy érték, hiszen a fényképész legnagyobb erényének éppen azt tartják, hogy enciklopédikus teljességgel

igyekezett feldolgozni a várost. Ennek ellenére, vagy tán éppen ezért, hagyatéka 37 év óta feldolgozatlan. Jól tudom, hogy szinte lehetetlenség nem beszélni az általa megörökített helyszínek jelentőségéről, de mégsem ezt fogom tenni. A most bemutatott anyag tematikailag sokkal összetettebb, mint hogy csak a városfényképezést lássuk benne. A képek témája és szerzőjük között fennálló dialektikus viszonyt azonban mindvégig figyelembe vettem, hiszen e nélkül a szerző csupán egy lenne az ismeretlen vidéki fényképészek sorában.

212Pályájának kezdete 1931, ekkor nyitotta meg első önálló műtermét. Fotográfusi tevékenységét mégis korábbra datálnám, mert egy évvel később már az ő képeivel illusztrálták a *Soproni Képeskönyv* című albumot. E képeskönyvet hamarosan egy másik követett, a *Sopron belvárosa*. Fontos szót ejteni még a *Soproni Szemléről* is, mert a folyóiratnak harminc éven keresztül (1937–1969) Diebold állandó illusztrátora volt. Státusza alapján tehát önálló műteremmel rendelkező hivatásos fényképészként dolgozott. Ez a körülmény azonban nem gátolta meg abban, hogy a soproni amatőr fotós egyeslet tagjaként, majd később a MAFOSZ (Magyar Amatőr Fényképészek Országos Szövetsége Soproni Csoport) tagjaként is tevékenykedjen. A képeinek hátulján lévő információk (pecsétek, feliratok) alapján ehhez a körhöz tartozó fotográfusként állította ki művészfotóit. Nem volt sikertelen, hiszen az egyik zsánerképét 1938-ban a világ legjobb fotográfiái közé sorolták Amerikában. A második világháború utáni államosítások miatt 1951-ben sajnos felszámolta a műtermét és gyakorlatilag új állás után kellett néznie. Az Egyetem ajánlott számára munkát, amelyet örömmel el is fogadott, mert a tudományos céllal végzett fotografálás igen közel állt habitusához és precizitásához: ásványokat és növényeket fényképezett. Az ott eltöltött évei alatt nemcsak az Erdőmérnöki Főiskola fotólaboratóriumát vezette 1958-tól, hanem felvett tantárgyként fényképezetet is lehetett nála tanulni. Rendkívül jelentős még a Soproni topográfia számára végzett munkája is az 1950-es években, hiszen a műemlékvédelem nagyobb lélegzetű tudományos expedícióira és kiadványaira mindig a legjobbakat kérték föl.

Diebold Károly a laborban. (SM Fényképtár)

213 Mivel a Diebold hagyaték teljes ismerete nélkül messzemenő következtetésekre nem vállalkozhatom, a további néhány percben azt javaslom, hogy forduljunk a képeihez, és a képein keresztül a fotográfiához. Ahhoz a műfajhoz, amelyet sokáig csak olyan másoló-alkalmatosságnak tartottak, amelyet az ember az alkotás legcsekélyebb lehetősége nélkül, csak kezel és használ. A fotográfia történetében azonban hamar kiderült, hogy egy fénykép nem csak annak bizonyítéka, hogy mi állt ott, hanem annak is, hogy mit látott a fényképész. Innen már egyenes út vezetett el a fotográfiai látás fogalmához, amely éppen Diebold működési idején, az 1930-as években telítődött meg új tartalommal. Olyasmiben kezdtek el felfedezni a szépséget, amelyet mindenki látott ugyan, de hétköznapisága miatt senki nem vett észre. Az itt látható művész-fotók léte is részben ennek a felfogásnak köszönhető: anyján pihenő gyermek, csapatba verődő cigánygyerekek, picoló asszonyok, levest kortyolgató kisfiú, és így tovább. Diebold természetesen a klasszikus témákban is otthon érezte magát, sok tájképet és csendéletet komponált. Néhány nappal ezelőtt bukkantam rá egy adatra, amely szerint 1935-ben Bárány Nándorral és Kerny Istvánnal együtt Budapesten állított ki, ahol a zsűri külön méltatta az „1 fok Celsius” című

fényképének modernségét. Akkoriban ez a dicséret sokat jelentett, hiszen a kiállító fényképészek többsége még impresszionista stílusban és festői hatásokra törekedve dolgozott.

A fényképek tanulmányozásakor azonban hamar ráérezhetünk arra, hogy nem akkor értjük meg a fotográfust, ha a korabeli iskolákhoz és irányzatokhoz való tartozását boncolgatjuk, hiszen még a legnagyobbak is többféle stílust és témát próbáltak ki életük során. Elmondhatjuk tehát, hogy valami egészen másról van szó. Susan Sontag szavaival élve, arról a fényképezésben rejlő páratlan lehetőségről, amelyet ha valaki tehetséggel aknáz ki, akkor eljuthat az önkifejezés kapujáig. Hogy ezt mivel éri el az alkotó – tökéletes technikával vagy egy számára fontos téma következetes feldolgozásával – az végső soron teljesen mindegy. Egy dekomponált és technikailag kidolgozatlan kép is lehet nagyon érdekes, ha olyan állapotot mutat, amely ma már nem létezik. Itt utalnék Diebold 1945 és 1947 között végzett munkájára, amelynek során sok olyan házat fényképezett újra, amelyet háborús sérülés sújtott. Folytatva ezt a gondolatsort, felvetődik az a kérdés, hogy vajon mennyire objektívek a fényképei. Úgy vélem, hogy csak részben azok. Egy fotográfus ugyanis mindig kiemel, kihagy vagy idealizál valamit. Ennek következtében jut egészen más eredményre, ha a téma egyetlen aspektusára pontszerűen koncentrálnak és másra, ha inkább összegez vagy összefoglal.

Kétségtelen, hogy Diebold Károly profi volt. Egy olyan profi, aki mindig az adott feladat jellegéhez hangolta saját magát és a gépét. Elég csak végigtekinteni az épületfotóin: az egyik képe lírai, a másik közlő, az egyiket kisfilmes géppel készítette, a másikat nagyfilmes géppel. Különbség van a művészfotói és a szakfényképei között is, hiszen az utóbbi rendeltetése mindig az adott téma pontos bemutatása volt. Az egyik esetben megengedhető az életlenség, a másikon pedig soha.

A fénykép rendeltetésének a meghatározása azonban még mindig kevés ahhoz, hogy egy fényképész művét könnyen felismerjük. A teoretikusok szerint ehhez vagy egy jellemző formai jegy, vagy egy témamögészme kell. Diebold esetében a Sopron iránti érdeklődés az, amelybe belekapaszkodhatunk. Segítségünkre lehetnek még a korra jellemző stílusjegyek, illetve azok alkalmazása. Egészen konkrétan az ábrázolás mikéntjére gondolok: a harmincas években készült fotók karakterét a szokatlan perspektíva-hatások (felülnézet, alulnézet, ferde kompozíciók), a fény-árnyék hatások kiaknázása, a részletek tanulmányozása és ebből adódóan az anyagszerűség ábrázolása adta meg.

214 Sopron, Fegyvertár utca 1945 előtt. (Diebold K. felv. 1943. k.,
Kulturális Örökségvédelmi Hivatal [KÖH] Fényképtár 29.139)

Sopron, Fegyvertár utca 1945-ben. (Diebold K. felv. 1945., KÖH Fényképtár 29.139)

215 Mindez rendben is volna, de a kérdést továbbra sem tudjuk lezárni. Milyen ismérvek alapján lehet megállapítani azt, hogy az életműben melyik a jó fénykép és melyik a rossz? Rövid ideig úgy tűnt, hogy pusztán a technikai ismérvek alapján is el lehet dönteni a kérdést. Ez a felfogás azonban hamar csődöt mondott, és kialakult egy jóval átfogóbb elképzelés, ami a fotós látását helyezte az ítélkezés középpontjába, és a nem a szépséget. Ma már semmiféle téma és semmiféle technika nem vonhatja el a fényképtől a létezés jogát. Különösen érvényes ez a múzeumokra hagyott fényképhagyatékokra, mert azoknak szinte minden egyes darabja más és más. Az egyik alulexponált, a másik nem. Ilyen esetekben a téma érdekessége lehet az értékelés szempontja, nem is beszélve a felvételek dokumentatív jelentőségéről.

És ha már itt járunk, akkor hadd említsek meg egy olyan fotóalbumot, amely ugyan most nincs itt, de létezéséről – képletesen szólva – az egész ország tud. A fertői Esterházy-kastélyról készített Diebold albumról van szó, melyet a szerző 1936-ban, még az épület fénykorában készített a herceg engedélyével. Az a tény, hogy tíz év múlva már traktorok jártak a Sala Terrena márványpadlóján, csak

még jobban hangsúlyozza azt, hogy milyen forrásértéke van egy ilyen teljes körű dokumentációnak. Néhány nappal a megnyitó előtt felhívtam Bak Jolánt, hogy beszéljünk Diebold Károlyról. Joli néni az, aki ötven esztendeig dolgozott a kastélyban, és ebből következően mindent tud az épületről. Tőle tudom, hogy a közelmúltban a fertődi kastélykápolna oltárának a helyreállítását Diebold-fotók alapján végezték el. A kiállításon jelenleg a kastély 1958-as színes felvételei láthatók, ekkor fejezték be a főhomlokzat felújítását. (Az építkezés első konzulense Rados Jenő építész volt.)

"Schwung" (Lendület). (Diebold K. felv. 1930-as évek, SM Fényképtár)

216A fotográfia kérdésére visszatérve, a mai napig nem tudjuk igazán eldönteni, hogy milyen típusú dokumentumok is a fényképek, mert a képek mögött mindig el van rejtve a valóság egy-egy darabja. És ha el van rejtve, akkor fel kell tárnunk, még egy olyan tárgyilagosságra törekvő alkotó esetén is, mint Diebold Károly. Ez a feltárás történhet a képekhez tartozó szöveges anyagok hozzáillesztésével vagy elvételével, de történhet úgy is, hogy egy-egy utcaképet más szerző más időpontban készített felvételével együtt tanulmányozunk. Ebbe a gondolatkörbe tartozik, hogy új vagy ismeretlen fényképek hatására mindig másként nézzük a múlt képeit. Diebold hagyatékánál maradván itt utalnék a második világháború végén készített városképeire. Ezek különlegessége abban rejlik, hogy sok olyan helyszínt és

épületet ismét lefényképezett, amelyeket a béke idején már megörökített. A változások az esetek többségében magukért beszéltek!

Az eddig elmondottakkal nem szerettem volna senkinek a kedvét elvenni a Diebold anyag feldolgozásától. Sőt, meggyőződésem, hogy csodálatos munka vár arra, aki elvégzi a szerző hagyatékának feldolgozását. Az ilyen munkák egyik tanulsága ugyanis éppen az, hogy a sok-sok bizonytalansági tényező ellenére a dolgok valahogy mindig a helyükre kerülnek. Az építészeti képeket az építészek fogják birtokba venni, a városképeket a történészek, a néprajzi képeket a néprajzosok. És akkor még nem beszéltünk a színes fotóiról és a tudományos mikrofényképeiről, amelyeknek Diebold külön-külön is a specialistája volt. Interjú tudtommal nem készült vele, de az egyik méltatója azt írja róla, hogy nem volt annyira versenyző alkat, mint a társai. Tekintsük ezt egy újabb eldöntendő kérdésnek, és egy újabb inspirációnak ahhoz, hogy képeivel foglalkozzunk.

2006. LX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / 198SOPRONI ARCOK / Cs. Plank Ibolya: Diebold Károly (1896-1969) Kiállítás, HAP Galéria, 2005. január 31.* / Irodalom

Irodalom

Soproni Képeskönyv. I. kötet. Sopron, 1932.

Sopron Belvárosa. Sopron, 1932.

30 éves Jubiláris Művészi Fényképkiállítás. Sopron, 1936.

Csatkai Endre – Dercsényi Dezső (szerk.): Sopron és környéke műemlékei. Budapest, 1953.

Diebold Károly: A mikrofényképezés alapismerete. In: Fotó, 1959. 146–148.

Az Erdőmérnöki Főiskola Fotólaboratóriumának színesfénykép kiállítása a festőteremben. In: Klny. az Erdészettudományi Közlemények 1961. évi 1. számából. 25–27.

Lóránt Ödön: Diebold Károly (1896–1969). In: SSz. 24 (1970) 93–95.

Diebold Károly (1896–1969). A magyar fotográfia mesterei. In: Fotó 1972/8.

Környei Attila: A Liszt Ferenc Múzeum Diebold Károly emlékkiállítása. In: SSz. 26 (1972) 370–371.

Hárs József: Diebold Károly fotókiállítása. (1994. július 1–24.) In: SSz. 49 (1995) 163–165.

2006. LX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / 217SOPRONI KÖNYVESPOLC

217 SOPRONI KÖNYVESPOLC

2006. LX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / 217SOPRONI KÖNYVESPOLC / Szála Erzsébet: Németh Ildikó: Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században. Sopron, 2005.

Szála Erzsébet: Németh Ildikó: Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19.